

Küşül çatmanyň kümüş ýalpyldysy

Category: Hekaýalar, Kitapcy, Sözler

написано kitapcy | 22 января, 2025

Küşül çatmanyň kümüş ýalpyldysy KÜŞÜL ÇATMANYŇ KÜMÜŞ
ÝALPYLDYSY

«Ýagşy günler köp bolsa-da az görner,
Ýaman günler az hem bolsa ötmez hiç».
Magtymguly Pyragy.

Biziň obamyza 2-Sugty obasy diýilýär. Mulkaman obasyny ýakalap geçýän ene ýaba-da Garahmet ýap diýilýär. Ol ýap hem gözbaşyny Topaz ýaby ikä bölüp goýberýän Garagul kartyň gatlasyndan alyp gaýdýar. Bu gatlanyň ýakasy gökdir bakja ekinlerini ekmäge, suwa amatly, boz toprakly ýer bolandoň, oba adamlary bu ýere iň gözinden göçüp gelip, gamışdan örülen dört ganat çatmasyny çatyp, tä güýziň ahyryna, ekinleri sowulýanca üzerinde güzeranyny geçirerdiler.

Urşuň gutaranyna on-on baş ýyl geçenem bolsa, adamlaryň «Uruş» sözünde galan ýürek otlary öcenokdy. Şol çatmalygyň iki-üç kilometr gaýrasyndan geçýän «Guşgy» demir ýolunyň guguldysy eşidilenden, umytly gözleri ýollarynda galan enelerdir gelinler, taryha «Ak depe» ady bilen giren, yüz metrlik beýik depäniň üstüne säginmän çykýarlar-da, otlynyň garasy ýitinçä umytly gözleri bilen gidenleň ýoluna garap, soňam çaltlyk bilen çykan depelerinden seresaplyk bilen, gorka-gorka düşerdiler.

Şol umytly ýyllarda Gurbangeldi aganyň ogullary Annadyr Çary özleriniň adamsy uruşdan gelmedik aýal doganlary Gülkamary hem ýanlaryna alyp, il deňinde göçüp geldiler.

Göçüp gelen oba adamlary köne hendegiň uzaboýuna, çatmalarynyň aralaryny ses ýetim açygrak edip düzülipdiler.

Gülkamar öýde çay nahar bilen güýmenip ýörse, Annadyr Çary

gawun joýalaryny gazmak hem-de beýleki gök ekinleri ekmek için gara başlaryna gaý, işleşip ýördiler.

Doganlaryna jazly unaş bişirip bermegi ýüregine düwen Gulkamar, çatmanyň gap dulunda asylgy duran, bu çaklarda içine süýt sagylman gatap galan könegin içinden, geçen güýzden süýşürip goýan gurtlarynyň dört-bäs sansyny aldy-da, ağaç okaranyň içinde ezip goýdy. Gazany ataryp suw guýdy-da, ot ýakdy.

Çatmanyň gap dulunda dolangy duran urbaly kendirigini açyp, urbalyk undan hamyr etdi. Üç-dört zuwala aşlyk kesişdirdi-de öz-özüne:

– Unymyza-ma baýapdyr, urbalyga-da ýene Allajan ýetirsin-dä hernä – diýip, öz göwnüne teselli etdi.

Urbalyk una gaty zerurlyk bolaýmasa degmezdi. Bişiklige çenli az wagt galanam bolsa oňňut edäýmeseň dagy näme edersiň.

“Geregi deregi ýkar” diýilmänmi näme?

Soňra, ekilmekden ötüşip galan gawun çigitli haltany aldy-da, tä talhan bolynça sokuda döwdi.

Gaýnap duran suwly gazana atyp bulasdyrdy. Gazanyň gaýnagy birbada synan ýaly etdi-de, atylan talhan, aşlyk suwuň yüzüne ýukajyk ýag bolup çagyldy.

«Ýazyň galyndysy – gyşa aş-gatyk» diýleni. Eden işi nusgalyk, sözlän sözi güwälük ata-babalarymyzyň pugtamal ýarnaçylygy aşymyzy aýadyp aşa, donumyzy aýadyp toýa ýetirdi. Seýregrägem bolsa, ekiniň bol bolan ýyllary gawundyr kädiden kak dilip, indiki bişikçilige çenli iýmäge bolýardy.

Gulkamar hem şol pugtamallaryň biridi. Heniz başy bogulmadık gyzka, ejesiniň tutanýerliliği bilen edep terbiýesi ýetirilen maşgalady. Gyz maşgala mahsus bolan edepdir el işlerini her ädiminde syntgalap oturan Ogulsabyr eje, gyzynyň sähel bir haýyrsız zada güýmenip duranyny göräýse:

– Haý ýüzi gara, näme ýüňsüz öýün gyzy ýaly dikilgazyk bolup dursyň, taňla gün başyň boglangoň eneň baryp işiňi eder öydýärmiň, utançsyz – diýip, janyna deger ýaly igenerdi.

Gulkamar, ejesiniň ýerliksiz ýere ýöňkemeýänini bilse-de, käbir düşünmedik sözünüň manysyny pursat tapyp:

– Eje, ýaňky «ýüňsüz öýüň gyzy» diýýaniň kim-ä?- diýip

sorardy.

Ejesi hem salymyny bermän:

– Öýünde ýüň egrilip, sapak işilmedik ýeriň çagasy, kimde näme
gep barka diýip gapy-gapy entäp ýörmekden başga nämäni
başarsyn.

Başy boglansoňam iýeni igenç, göreni görgi, hapysa bolar,
bilip goý şuny – diýip, oýunlyga ýazdyrman käýinjini ýetirip,
aňyna guýardy.

Ogulsabyr eje käýinse-de, söýünse-de aýdýan sözleri durky
bilen nakyldy. Kä mahal töwereginde çagalaryna eşidiler ýaly
edip öz-özi bilenem gürleşip, içki dünýäsiniň hasratyny mälim
edişine:

– Wah, «enemisiň-ýanamysyň» diýleni-dä. Atalarynyň-a göwni bir
ýaly. Seň bolsa mydama çöpüň köze degip durmaly.

Bulara käýinip zat düşündirenímden tarsa turup özüm ediberjek
welin, bu işleri kim etjek?! «Aýal öýden çykar, öylänligi
yzyndan» diýleni. Ejem pahyr:

– Ene-mazy, ata-kazy – diýip, otursa-tursa terbiýäni kakamdan
talap ederdi. Nädip mazy bolýan bolsaň bol bakaly, mydam aňryň
bärik gelip durmaly.

Elbetde, zamanasyna görä bü-de bolmalysydyr-da, menä düşünemok
– diýip, çagalarnyň aňyna salardy.

– Hawa, eliň işli bolandan bagtyň güýçli bolsun-la – diýip, bu
zatlary akyl eleginden geçiren Gulkamar kak edilen kädiniň bir
gysymyny alyp, haýaljak gaýnap duran talhanly gazana atyşyna
ojagyň odyny sazlady.

Birden, güsür edip, çatma giren serçeleriň güsürdisine bialaç
seretmeli bolan Gulkamaryň, çatmaň kölegesinde ezip goýan
gurtly çanagyna gözü düşdi. Görse, goçak ýabany pişik, edil
özüne «iýäý» diýip berlen ýaly, gypynç etmän ezilgi duran
gurtlary iýip dur. Gulkamar:

– Wah, belany iýen, piş ýok bol – diýip gygyrşyna, ojakda
ýarysy tutasyp ýanyp duran ýylgyn kesindini pişikden aýlap
salды.

Böwrüne otly kesindi gyltzrak degen pişik, otly kesindi bilen
çatma kürsäp girdi, Gulkamar pursady elden bermän, ilki gözüne
ilmedik saldamly kesewisini alyp, mazaly ýençmek pikiri bilen

çatma girenem şoldy...

Bar zat göz açyp ýumasy salymda bolup geçdi.

Dar ýerde gabalan ýabany pişik Gulkamaryň yüzünü persala edip gaçyp gitdi.

Gorkysyna:

– Waý eje – diýip, gygyrмана ýetişen Gulkamar ciňnarkan serpilip, özünden gitdi.

Garawsyz galan otly kesindi hem öz işi bilen bolyberdi.

Gulkamaryň sesini eşiden goňşylary diňşirgenip daş töwerekde garasalaram hiç zat aňmadylar. Sary gidip, küşüle (könenen gamyşa küşül diýilýär) öwrülip giden örme gamyş ahmyrly oduň demine düşensoň çäresi näme, ýanyp başlady.

Şatyrdap ýanyp başlan oduň ýalnyna özüne gelen Gulkamar:

– Haý ýeteweriň, kömek ediň! Aýu Anna, Çary çalt gelin – diýip, ýanýan oda gum peşäp, suw sepmäge durdy.

Töwerekde bir gopgunyň barlygyny aňjak bolup duran Annadyr Çary ýanýan çatma gözleri düşüp kömege ylgadylar.

Gelşine Gulkamaryň diriligine gözü düşen Anna, akyly üýtgan ýaly, kömege gelip ýetişen adamlara bakyp:

– Duruň how adamlar! – diýip, çasly gygyrdy-da, – men bu kembahallykdan, garyplykdan halys basyldym. Söndürmäň! Goý şu küşül çatmam bilen garyplygymyz ýansyn adamlar. Çary! Getir senem şol teniňi persala eden çopürden tikilen balagyň, at oda. Apgyrdy sypan dar köwüşňem getir.

Uruşdan öldi habary bilen gelen üç burç hatlaň ýureklerde ýakan odam ýeterlik. Heniz agysyny aglap ýetişmedik agylarmyň ýanynda çatma nämemiş,

– diýip, başbogusy başyndan sypyp, başagaý bolup, hünigirýan aglap duran dogany Gulkamary gujaklap köşesdirmäge durdy.

Içi kädi kakdyr talhan atylan gazana üç zowala kesilen aşa derek ýanan çatmanyň gara gurumlary, göýä eli susakly Gulkamaryň, garyplygyň iň soňkyja aşyny paýlap, guýup bermegine garaşyp duran ýalydy. Ýone oňa hiç kimiň gözü düşmedi.

Hiç kimde-de artyk süýsik goş ýokdy.

Ýone weli, Annanyň bu günki goňşylary, ony ýeke goýjak adamlardan däldiler. Olaryň ulydan kiçä hemmesiniň aýynda

goňşyçylyk hakda aýdylan we eşiden dana sözleri at salýardы. «Keçe satsaň ilki goňşyňa sat, taňla gün goňşyňa baraňda ýene özüň oturarsyň.»

«Sygyr satsaňam goňşy okaraň süýtli geler». «Goňşy goňşyň bazary». «Satyn almaga gurbuň çatmasa goňşyňdan al-da, bolaňsoň beräý» – diýlen pähimleri adat edinen adamlardy.

Olar Annanyň bu oturan ýerinden yrym edip ýokarrakdan, edil Ak depäni alkymlap oturan pessejik alaňyň üstünden täzeräk dokalan gamışdan çatma gurap berdiler. Öý goşydyr gap-çanak getirenlerem boldy.

Bu wakadan bihabar Annanyň kakasy Gurbangeldi aga hem geldi.

Ozalam ýarym göwün Gülkamar kakasyny görüp aglap başlady.

Kakasy:

– Goýaweri gyzym, başa geleniň sowuldugy bolsun! -diýip, gyzyny köşeşdirmäge durdy.

Gulkamar hamsygyp:

– Aýdanyňyz bolsun-da kaka. «Ozalam-a ýyndam atdy welin, ene gamçam degäýdi» – diýleni bolaýdy-da kaka. Annajanyň ýarawsyzlygyny ünji edip oturan halyma, muňky näme diýsene – diýip bolan wakany gürrüň berdi. Gülkamaryň bu başagaýlygyna Gurbangeldi aga hezil edip güldi-de:

– Garaz Annany garyplykdan çykarypsyňda gyzym -diýenden, çynlakaý bir görnüşe girdi-de sözünü dowam etdi.

– Anna! Oglum gulak as. Garyplygy oda-da ýakyp bilmersiň, suwa akdyryp-da bilmersiň. Ol ynsanylary bir-birine ýakynlaşdyrýan garyplykdyr. Saňa kömek beren adamlar baý bolansoň goldaw edendir öýtýärmiň?! Olaram somsa, özüň ýaly adamlardyr – diýide, bäs-alty ýyllykda bolan bir waka ýadyna düşüp, gelejege pent bolar maksady bilen şol wakany gürrüň bermäge başlady.

– O ýyl, obamyzyň çekene goýun sürüsine, ýaz gyrkymyna kömekleşmäge gitdim.

Bir süri goýnuň gyrkymyny dynyp, hasap-hesip edişip beýleki sürä hyýal edenimizem şoldy welin bir topbajyk bulut geldi-de ýagyp başlady. Häli goýar, şindi goýar diýp garaşdyk. Asyl ertire çenli goýaýsa nädersiň.

Uzak gije gyryylan mallary köne ýataga sürüp äkitjek bolup, tas özümüz buýupdyk.

Gün dogansoň mallary görüp barymyz bilimize urlan ýaly çöküp galdyk. Bir sürüde sekiz ýüze golaý goýundan, dogry otuz sany abat goýun galypdyr,

Allanyň gudraty bilen şol abat goýunlaryň barysy bir adamyňky bolup çykdy.

Ýaňky, mallary abat galan adam gözlerine ynanman ýene barlady. Ahyry öz goýunlarynyň hiç zat bolman, abat galanyna gözü ýetensoň sürüniň daşyna çykdy-da uly sesi bilen aglap:

– Eý, bar Hudaýa! Ilime gelen belany näme üçin maňa bermediň.

Ýa-da maňa başga beterrägini bermekçimiň, Alla-a näme üçin meni bu hala saldyň Alla-a – diýip, tä ýadaýança, biziň hay küşümize-de garaman Hudaýa nalyş etdi.

Şol günüň ertesi ol adam abat galan mallaryny mätäç adamlara sadaka paýlap çykypdyr.

Bu zatlardan ybrat almalysyňz balalar. Malyň kemligi garyplyk däl-de ruhuň ejizligi garyplykdyr.

Bela-beteriň sabyrdan gaýry dogasy bolmaz. Başyna iş düşende il gününden, goňsusyndan goldaw tapan adamdan baý adamy tapmarsyň, Annabaý

– diýdi-de sözünü soňlady. Biraz salymdan soň Gurbangeldi aga etmeli işlerini ogullaryna tabşyryp eşegine mündi-de:

– Men sadagasy boldugym Ojarly baba zyýarata gitmek üçin ýola çykypdym, baryp gaýdaýyn – diýdi-de, ýola düşdi.

Anna kakasyny ugradyp, ýerine geçip ýatsa-da gözüne çiş kakyylan ýalydy. Onuň gözüniň öňünde lowlap ýanyp duran kümüş ýalpyldyly küşül çatmasynyň içinde ellerini asmana seren şol mal eýesi peýda bolýarda:

– Eý, Alla, näme üçin ilime gelen belany maňa bermediň Allam, ýa maňa başga bir ýowuz bela saljakmydyň, Alla-a, Alla – diýip naýynjar ses edip durdy.

Çarynyň bolsa bar pikiri küyi Gülkamardy. Onuň ýüzine salnan ýarası bir ýandan, abraýy ikinjisi-di.

Anna daňa golaý uka gitdi. Gülkamar bolsa yüzünüň dyrnalyp eti serpilen ýarasyny aýna seredip bitiräýjek bolýardy.

Ol:

– Gaýyn öýümden bir adam gelmäbilseýdir – diýip içini gepledip ýatyrdy. Onun ýanýoldaşyndan hat-habar ýokdy.

Gaýyn öýünden gelen adamsynyň garyndaşlary oňa:

– Gulkamar oýunçy utulanyny bilse ýagşy. Ömrüňi baglap oturma! Wah, Allajan bir perzent beräýen bolsady.» Birim bar müňim bar» diýip otursaňam bolaýjak ekeni, elbetde ýazgyt şeýleräk ýazylandyr-da – diýip oňa rugsadyny hem beripdiler.

Wah, käskä onuň öldi habary gelen bolsady. Iň beteride...

Şol gije nika gyýylandan soň ýoldaşy onuň diňe ýüzüni görüp ýetişipdi.

Batly kakylan gapy onyň ýoldaşyny çagyryp:

– Siz gyssagly woýen-koma barmaly diýip, ony bar hyjuwdyr arzuwy bilen alyp gidipdiler.

Ýakasy açylman galan Gulkamar bu syry kime aýdyp biljek?! Onuň gulagynda mähriban ejesiniň:

– Balam sabyr etgin! Umytdan düşmegin.

– Balam sabyr etgin! Umytdan düşmegin. Hon-ha, goňşymyz Juma hojamy onbäs ýyldan soň Reseýiň gospitilinden tapyp, alyp geldiler. Bir gün seniňki hem dolanar inşaalla! Äre giden bilen göre giden dolanmasa ýagşydyr – diýen sözleri, şol ýaňlanyp durdy.

Külbesi köseje köňli köşükde,

Hüwdilenip ulalanlar beşikde,

Ýaryn urşa ýollap, boşan düşekde,

Ysgalmadyk ýaňak näz ýatyr munda.

Ine-de biziň hekaýatymyz tamam boldy.

Küşülje çatmamyzyň-a garyplygy bir ýanyp täzelenäýdi welin, göwherden-de gymmatly Gulkamar gyzymyz, adamsynyň degerli hossalrlary uruşdan gaýdyp gelensoňlar, umytly ojagynyň oduny ölçürmän, ýalñyz başy bilen syryny hem o dünýä özi bilen alyp gitdi.

Aşyr SALYH. Hekaýalar